

Магистърска теза: Поетиката на Магда Абазова

Научен ръководител: доц. д-р Ружа Маринска

Магда Абазова и 60-те

За Магда Абазова се пише трудно, особено когато си пръв и трябва да събираш и класифицираш информация. Живот, дати, събития, творби, преработки (този проблем трябва да се разгледа като отделна тема), изложби, дарения, продажби, откупки, собственици... Всичко това отнема време. Удовлетворението обаче от свършената изследователска дейност е толкова силно, че забравяш всички трудности през периода на проучване. Настоящият текст е своеобразен обзор на живота и творчеството на художничката през 60-те години на миналият век. Ще започна с кратки лични и професионални данни, доколкото това е възможно, имайки предвид дългия и пълноценен творчески път на твореца. Магда Абазова е родена на 28 март 1923 г. Между 1931-1942 г. учи във 2-ра девическа гимназия в София. Ходи на уроци по английски в Първа девическа гимназия. Междувременно 2 години преди и 4 години в гимназията взима уроци по цигулка. През 1943 г. постъпва в Художествената Академия. По това време почват бомбардировките над София и учебната година се отменя. Цялото семейство отива в Асеновград при леля^o (сестрата на Спася, майката на Магда¹). През есента на 1944 г. се връща в София, където сградата на Академията е пострадала от въздушните нападения и за възстановяването^o обединяват сили студенти и преподаватели. Сред тях са професорите Иван Лазаров, Илия Петров, Дечко Узунов. Всички заедно

¹ Личните данни са от интервюта, проведени с Магда Абазова и съпруга^o проф. Годор Абазов у тях. Личен архив.

чистили стайте, сваляли и подменяли счупените стъкла.² В периода 1944 - 1948 г. Магда Абазова започва обучението си първо в класа на Илия Петров, а след това продължава в този на Дечко Узунов.

Важна част от биографията, а и за стилового оформяне на един художник е досегът му със световните течения. За това обогатяване допринасят не само гостуващите изложби, но и посещенията на галерии, музеи и пленери в чужбина. За Магда отварянето на този нов свят започва през 1948 г., когато отива на бригада в Словакия. Четири години по-късно, след като е завършила академията, от 1952 до 1959 г. работи като художник в сп. “Септемврийче”. Следват изданията на “Български писател” “Дядови гатанки” на В. И. Стоянов; “Другарче на детските ми дни” на Калина Малина; “Умница” от П. Станчева, сп. “Септември”³ и други. Изброеното дотук на пръв поглед е типичният път на творците по онова време, но в случая е предпоставка за един много емоционален, поетичен, себичен, индивидуален и неподражаем стил, отличаващ Магда Абазова като модернист и даващ повод за проучване.

Картините на Магда Абазова провокират. Те изкарват от съзнанието мисли и информация, научени, чути или прочетени някога някъде, и ги въплъщават в материя. Те са мистерия, но и разгадават мистерията. Откриването на закодираните тайни в картините е още един похват, с който художничката привлича почитатели, последователи и изследователи като мен. Придава им форма и ги облича в цвят. Поставя ги в ситуации, както и в три времеви пространства – минало, настояще и бъдеще. Това е така заради искреността при дoсега между ръка – четка – боя – платно. Художничката е естествена, с уникално чувство за хумор. Учи се от най-добрия учител – живота. От него взима реални обекти, модели, натура.

² Личните данни са от интервюта, а проведени с Магда Абазова и съпруга е проф. Тодор Абазов у тях. Личен архив.

³ Личните данни са от интервюта, проведени с Магда Абазова и съпруга е проф. Тодор Абазов у тях. Личен архив.

Живее и възприема нещата дълбоко, всепоглъщащо и обсебващо. Магда Абазова пленява и те кара да се замислиш за различните гледни точки, за това, че всеки човек има свой път и истина и начинът му на изразяване като личност е уникален. Тъгълът, под който гледа живота, проблемите, които я карат да се вълнува, чувствата, които я карат да гори, негативите, довеждащи я до изолация, са част от това изразяване. Интригуваща е същината на нейното образно мислене. Всеки един предмет, човек, пейзаж, архитектура, духовно състояние или философско търсене, които художничката изгражда, е истинско, съществуващо, част от света ни.

Цялостната композиция на текста следва логиката на монографично изследване. Структурата не може и да бъде друга, тъй като се проследява градацията през времето и постепенното освобождаване от разказвателността, както и всеки преход в нова живописна изразност. Факт е, че за нея това е първото задълбочено цялостно проучване. В конкретния случай обаче ще спра вниманието на началото и 60-те години като основа за последващото развитие. Няма как да се обясни явлението Магда Абазова без този първи етап. Въпреки малкото информация и най-вече събирана по снимков материал от архива на СБХ и от личната ѝ колекция се вижда една бъдеща линия на изразяване. Фотосите от Шипка б са черно-бели и са правени при архивирането на текущите изложби от съответния период в изложбения център, другите са в цвят.

60-те години, на които съм се спряла, показват пътя, по който минава художничката. Тя усвоява натурата и постепенно, чрез много рутинна работа достига до създаването на образи, които с малко описателност показват много информация или напълно се освобождават от нея.

Ще обърна внимание на различните теми, които вълнуват авторката в конкретното време като: българщината в „Копривщица”; природата в пейзажите ѝ „Родопски пейзаж” и „Пейзаж от Райково”; “Градът” с

неговата забързаност и модерност в лицето на новите заводи „Кремиковци“; портрети и по-конкретно „Автопортрета“ от 1962 г., натюрморти, будители – сюжети, от които никой художник не може да избяга. Те са част от времето и нравствеността на конкретния период.

Картините на Магда Абазова са интересни като колорит. Тя има специфична палитра и това я прави още по-интересна за изучаване. Подбирането на цвета е неразделна част от общия характер на художник – произведение – зрител - комуникация. Палитра, с която се идентифицира. Създава цветови съчетания, с които изразява действителността такава, каквато я е видяла. Той, цветът, също е отзвук на натура и житейска позиция. Чисти и наситени цветове, комбинирани със странни пембени или други екзотични такива. Авторката създава своята уникална и неповторима гама, като изгражда нови колори чрез комбиниране.

За времето преди разглеждания период, за първите стъпки на Магда Абазова няма запазена документация. Самата тя признава, че доста небрежно се е отнесла спрямо архивирането и датирането на произведения.⁴ От студентските 9 години 1944–48 до началото на 60-те години днес има само две картини. Част от този неин етап може да се види в книжките и списанията, на които е била редактор-илюстратор, посочени по-горе. Най-ранното запазено платно е от 1944 г. На нея художничката е нарисувала портрет на леля си. Издържан в класически или така наречения кабинетен стил. Използвала е темпера, която както знаят запознатите е по-специфична и трудна за овладяване. Приглушен кафен фон, три тона бежово за оформяне на лицето и врата. Бяло, сиво (светло и тъмно) за косата и дрехата. Портретуваната е в профил. За студент първи курс Магда е прилежна и усвоява бързо и безупречно рисуването по натура. Четири

⁴ Личните данни са от интервюта, проведени с Магда Абазова и съпруга 9 проф. Годор Абазов у тях. Личен архив.

години по-късно обаче се забелязва, че младата художничка е преминала задължителните етапи в рисуването и не е спряла да търси и да се развива. Другата запазена картина е от 1948 г., няма записано заглавие. По спомени на съпруга ⁹ професор Тодор Абазов Магда Абазова е нарисувала баня, намираща се в Банкя. Композицията изобразява на преден план пейка, намираща се на алея в парк, на втори план се вижда възрастен човек в гръб с бастун, отиващ към сградата в дъното, за която се предполага, че е градската баня. Колоритът отново е сведен до минимум, но вече има няколко по-ярки цвята, внасящи ритъм като цяло. Дънерите на дърветата са стилизирани, фигурата на мъжа освен това е изчистена от личностна характеристика и белези на описателност. Като цяло композицията е есенна, носталгична. Тя говори не с отделните детайли, носещи разказа, а с общо звучене на подсъзнателно ниво. Търсещата Магда, работата ⁹ като редактор, където се изисква на малко пространство да се претворят цели истории. Тук е мястото, където европейските течения и новата предметност се срещат, за да поставят началото на една завидна кариера.

60-те години или условно наречени – Началото. Това е периодът, в който започва документираната творческа кариера на Магда Абазова. Този факт е отбелязан с един много добър старт: участията в ОХИ; една обща изложба на Бахамите; награда на СБХ за живопис, която получава.⁵ 60-те години от своя страна са период с по-особен статут. През него проявите са организирани главно в общи художествени изложби, посветени често на някакво събитие или годишнина, но без строго наложени тематични и стилкови рамки. По този начин се разширяват възможностите за разнообразие в жанра. От друга страна, нашата общественост по това време прави първите стъпки за отваряне към света. Поставя се началото на обмен на изложби със страни предимно от социалистическия лагер, като се вземе под внимание времето и политическите условия. Постепенно в

⁵ Архив на СБХ.

страната започват да гостуват изложби от цял свят - Китай, Украйна, Унгария, Чехословакия, Русия, Гърция, Ирак, Холандия, Естония, Испания, Румъния, Монголия, Корея, Полша, Германия, Белгия, Франция, Индонезия, Куба, Англия, Чили, САЩ, Швейцария⁶... Българските художници гостуват с изложби в други страни, получават покани за участия в престижни международни изложения като Париж, където през 1900 г. България участва за първи път,⁷ и Биеналето във Венеция (първото, в което България взема участие е през 1910 г., следват 1942, '46, и 1964г.⁸). Прави се културна хроника на събитията в Европа и света в специализираните издания. В сп. "Изкуство" се помещават материали за художници като: Кандински, Мондриан, Малевич, Леже. Пишат се статии за ОП-АРТ и кинетичното изкуство, за промишления дизайн и др. Въпреки големия обмен на информация обаче фигуралната композиция остава доминираща, но вече не като единствена, а като част от жанровете. Като теми са интерпретирани трудовите хора и тяхното ежедневие, селото, природните и градските пейзажи, индустриалната архитектура и, естествено, не може да се отминат теми като революционните борби и изображенията на партийните лидери.

В атмосферата на 60-те години Магда Абазова изпъква със своята лирична четка. След като е била в „Копривщица“ през 1961 г., рисува по памет сграда като обобщен образ на видяното и усетеното там. Къщата носи типично възрожденски облик и събира в себе си светски и църковни елементи. Авторката придава издълженост на формите с подчертана изящност и изтънченост. От една страна, стилистиката е кубистична – почти затворена, изолирана конструкция, стабилна, носеща монументалност; от друга страна, картината "Копривщица" (К. № 3) е

⁶ Наш календар, Изложбен сезон, сп „Изкуство”, 1962 – 1969.

⁷ *Маринска, Р., Щилянов, П.*, „Българската живопис (1900-1950) София-Европа в контекста на европейското изкуство”, НХГ 1999.

⁸ *Esposizione Internazionale d'Arte La Biennale di Venezia 1984*, V. S. 226-227.

поетично разтеглена и пълна с живот. Използваната палитра е зелено, кафяво, охра, резеда, розово, синьо, бяло и съставени тонове. Формата и съчетанието на цветовете наподобяват на бродериите по традиционните народни костюми. Всичко това провокира чувствата и усещанията на зрителя. Например бялото е онзи цвят, който внася живеца, той е своеобразното човешко присъствие - тихо и незабележимо.

Боите, използвани от авторката, са "REMBRANDT". Те имат специфични цветове, нюанси и свойства. Всяко едно от качествата им е обозначено с характерно наименование. Например бялото, което художничката използва най-много, носи името Zinc white. Характерно е със своята покривност и има свойството да придава жълт оттенък, след като засъхне.

През 1962 г. Магда Абазова участва в ОХИ, където печели награда на СБХ за живопис с "Автопортрет" (К. № 4). Фигурата е в лек профил, привидно плоскостна, с много прикрита емоционална съдържаност. Вгълбеност и проникателност се четат в погледа ѝ. Както обикновено, интерпретацията на художничката е новаторска и предизвикателна. Колоритът е ограничен, но сложен. Той е част от композицията и важна съставна част от сюжета. Решен в черно и бяло като доминиращи цветове, портретът говори за контраст в настроенията, за рязко преминаване от едно състояние в друго, за човек, склонен към самоанализ и самокритичност; личност, виждаща доброто в другите и строга към себе си. Огънят, който бушува в Магда Абазова, страстта, която я изпълва както в живота, така и в изкуството, тук не са отминати. Тя пише поезия, свири на цигулка, рисува. Тя е нежна, емоционална, диалогична - част от света. Тя е мечтател, откривател и експериментатор. При нея образът е в рими, има мелодия и винаги е цветен. Пламтящият огнен цвят вдясно се отразява във всяка част от нея. От друга страна, иконно пресъздаденото тяло, обемно моделираната глава и ръка, неутралният бял фон показват

чистотата на духа. Както при иконописта, така и за нея тялото не е от значение. Лицето и ръцете не присъстват като плът, а в значение на избор, насока. Очите са ясни, пронизателни и уверени, но ръката пред лицето показва замисленост, вероятно не за друго, а за времето - времето, на което художничката знае смисъла и цената (на пресъздадената ръка има нарисован часовник). Цветът в този автопортрет е от особено значение, той изгражда не толкова физическите характеристики на портретувания, колкото неговите лични емоционални стойности и състояния.

Новото, което вълнува художниците през този период, е в развитието на фигуралната композиция. Забелязват се две основни тенденции: отдалечаване от повествователното начало в сюжета и доминиране на декоративните елементи. През 1965 г. на Общата изложба на софийските художници Магда Абазова представя “Родопски пейзаж” (К. № 5|, черно-бяла репродукция). Картината представлява планинска местност, върху която е разположена селищна инфраструктура. Архитектурата е опростена, изчистена и групирана по местността. Така организирана, тя създава впечатление за сложен ред. Мазките на места са хаотични и напластявани. Формата се извежда чрез оконтуряване, а обемът се предава с играта на светлината по цвета. Тук монументалността е по-скоро привидна и повече лирична, тя е романтична и някак по детски миловидна. Своеобразната архитектура поражда цветове-форми-чувства и главната причина за това е линията, която създава основното изживяване в света на картината с мелодиката, която носи.

През 60-те години се появява нов тип пейзаж – индустриалният. Той е реакция на чувствителността, която се създава от ритъма на новия живот. Това е средата на “новия работник”, “работника на новото време”, “строителя на бъдещето”. Промисленият пейзаж, макар и за кратко, заема мястото на аграрния. Сега той е източник на творческа инспирация. Но освен социалистическото тълкуване на индустриалния пейзаж може да се

приеме и тезата за търсене на нови форми в живописата, породени от изчерпаните стари, и следствие на модерното им тълкуване. И за да могат новите европейски влияния да намерят отражение у нас, да минат през партийната цензура, те намират убежище и реализация в индустриалния пейзаж и приложните изкуства.

“Кремиковци” (К. № 6, черно-бяла репродукция) на Магда Абазова е част от това търсене на нови форми. Макар сам по себе си толкова сив и еднообразен обект, под неин съпровод той получава ритъм и събужда интерес. Динамичността в картината се развива в две посоки – вертикална и хоризонтална. Получава се от преплитането на елементи в различна честота, размер и посоки. Очертанията и цветовете определят обемите. Това е една изолирана структура и ограниченият колорит действа не в съотношение с реалния свят, а със себе си. Това е поетическият принцип, който изразява собствените чувства и емоционалност, а не чуждите. Индустриалният пейзаж поставя не само проблемите на атмосферата и природата, не само на икономическото развитие, но и разглежда пластичните проблеми. Той е пътят към новите форми и стил, които през 60-те, 70-те и началото на 80-те намират широко приложение в приложните изкуства и най-вече в текстила. Там абстрактността е позволена. Небезпокоявани, приложниците у нас стават синоним на авангардността.

В края на 60-те години, “опитала” от природния и индустриалния пейзаж, Магда Абазова проявява интерес към селищната архитектура. През 1969 г. на юбилейната ОХИ тя показва платно със заглавие “Пейзаж - Райково” (К. № 7). Комбинирани са геометрични елементи с различни форми и размери за образуване на жилищната архитектура – триъгълници, правоъгълници, квадрати, елементи с цилиндрична и неправилна форма. Пространството е многопланово, с преходи, свързващи отделните нива. Обемите са изградени от съчетаването на светли с по-тъмни тонове, на

места до контрастни. Художничката използва ефекта на отнемане на боя от платното. Това, което в тази картина води до човешкото присъствие, до онзи типичен за художничката лиричен оттенък, който е нейна характерна особеност, е нежната орнаментика на пердето, на прозореца горе вляво.

Концентрираната селищна архитектура извежда на преден план съвкупен образ. Тя показва еkleктиката, характерна за смяната на няколко поколения, за търговските отношения, съпътстващи културните, за икономическото развитие и изискванията на настъпващото ново време.

През 60-те години Магда Абазова представя себе си и заявява категорично, че има своето място в българския художествен живот. Все още в руслото на търсене и в крак с колегите си, тя показва своята особеност и оригиналност. Това за нея е началото и все още не е разкрила напълно възможностите си. Най-категорично показва обаче, че има собствена линия, както видяхме от нейния автопортрет. И тогава, и днес за Магда Абазова цветът е тази част от изобразителното представяне, от изграждането, без която не може. Той е единствен и като такъв е достатъчен за изразяване на форма, материя и емоция. От него тръгва идеята, той е предпоставката за нуждата от освобождаване, от подробната описателност, нещо, което във времето художничката разработва, придавайки му характерен суверенитет и одухотвореност.

Списък на илюстрациите:

1. Копривщица, 1961, хартия каширана, картон, 54/48; подписана, от 2004 г., частно притежание.
2. Автопортрет, 1962, масло, платно, 49,5/64,5; НХГ, инв. №222 IV, откупена от ДПК 1963г.
3. Пейзаж–Райково, 1969, масло, платно, 95/75; юбилейна ОХИ 1969, снимков архив Шипка б.
4. Кремиковци, 1965, масло, платно 160/80; ОХИ Софийските художници 1965, снимков архив Шипка б.

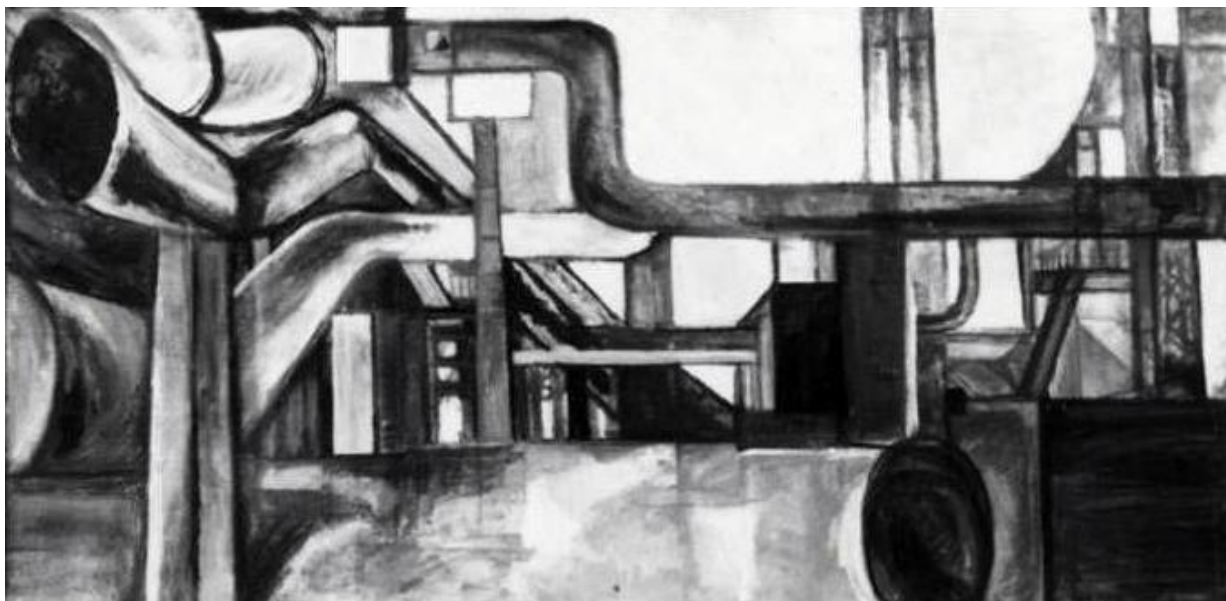
1. Копривщица, 1961, хартия каширана, картон, 54/48; подписана, от 2004 г., частно притежание.

2. Автопортрет, 1962, масло, платно, 49,5/64,5; НХГ, инв. №222 IV, откупена от ДПК 1963г.

3. Пейзаж–Райково, 1969, масло, платно, 95/75; юбилейна ОХИ 1969.

4. Кремиковци, 1965, масло, платно 160/80; ОХИ Софийските художници 1965, снимков архив Шипка 6.